

Chapter: 12

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा

2

- 1 हंगामी सरकारचे हे प्रमुख होते.
अ. वल्लभभाई पटेल ब. महात्मा गांधी क. पं. जवाहरलाल नेहरू ड. बॅ.जीना

Ans हंगामी सरकारचे पं. जवाहरलाल नेहरू हे प्रमुख होते.

- 2 भारत व पाकिस्तान या दोन स्वतंत्र राष्ट्रांची निर्मिती करण्याची योजना यांनी तयार केली.
अ. लॉर्ड वेव्हेल ब. स्टॅफर्ड क्रिप्स क. लॉर्ड माउंटबॅटन ड. पॅथिक लॉरेन्स

Ans भारत व पाकिस्तान या दोन स्वतंत्र राष्ट्रांची निर्मिती करण्याची योजना लॉर्ड माउंटबॅटन यांनी तयार केली.

Q.2 एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

2

- 1 त्रिमंत्री योजनेत सहभागी मंत्र्यांची नावे लिहा.

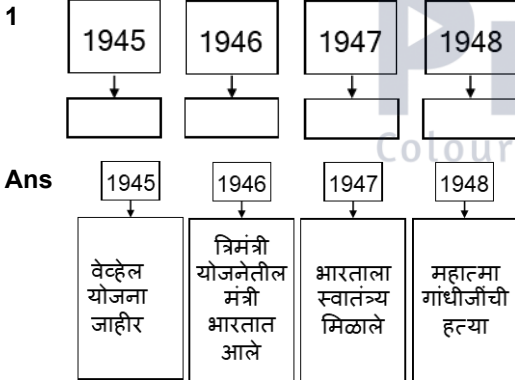
Ans 1946 च्या मार्चमध्ये पॅथिक लॉरेन्स, स्टॅफर्ड क्रिप्स व व.ए.व्ही. अलेक्झांडर यांचा त्रिमंत्री योजनेत सहभाग होता.

- 2 बॅ. जीना यांनी कोणत्या मागणीचा आग्रहाने पुरस्कार केला.

Ans बॅ. जीना यांनी द्विराष्ट्र सिद्धान्त मांडून पाकिस्तान या स्वतंत्र मुस्लीम राष्ट्राची मागणी केली.

Q.3 दिलेली संकल्पनाचित्रे पूर्ण करा.

2

Q.4 पुढील विधाने सकारण स्पष्ट करा.

6

- 1 हंगामी सरकारच्या कारभार सुरळीत चालू शकला नाही.

Ans i. हंगामी सरकारमध्ये सामील न होण्याचा निर्णय सुरुवातीच्या काळात मुस्लीम लीगने घेतला होता. काही काळानंतर मुस्लीम लीग हंगामी सरकारमध्ये सामील झाले.
ii. परंतु मुस्लीम लीगच्या नेत्यांनी अडवणुकीची भूमिका घेतल्यामुळे हंगामी सरकारच्या कारभार सुरळीत चालू शकला नाही.

- 2 राष्ट्रीय सभेने फाळणीस मान्यता दिली.

Ans i. लॉर्ड माउंटबॅटन यांनी भारत व पाकिस्तान या दोन स्वतंत्र राष्ट्रांची निर्मिती करण्याची योजना आखली.
ii. राष्ट्रीय सभेचा फाळणीस विरोध होता.
iii. देशाचे ऐक्य हा राष्ट्रीय सभेच्या भूमिकेचा मूळ आधार होता; परंतु मुस्लीम लीगने पाकिस्तानच्या निर्मितीच अट्टहास धरला.
iv. त्यामुळे फाळणीशिवाय दूसरा पर्याय उरला नव्हता.
v. राष्ट्रीय सभेने अत्यंत नाइलाजाने फाळणीच्या निर्णयाला मान्यता दिली.

- 3 वेव्हेल योजना यशस्वी होऊ शकली नाही.

Ans i. वेव्हेल योजनेनुसार केंद्रीय व प्रांतिक विधिमंडळात मुस्लीम, दलित व अल्पसंख्याकांना योग्य ते प्रतिनिधित्व देण्यात येईल, व्हाईसरॉयच्या कार्यकारी मंडळात हिंदू व मुस्लीम सदस्यांची संख्या समान राहिल अशा काही प्रमुख तरतुदी होत्या.
ii. या योजनेवर विचार करण्यासाठी सिमला येथे भारतातील प्रमुख राजकीय पक्षांची बैठक आयोजित करण्यात आली होती.
iii. व्हाईसरॉयच्या कार्यकारी मंडळात मुस्लीम प्रतिनिधींची नावे सुचवण्याचा अधिकार केवळ मुस्लीम लीगला असावा असा बॅ. जीनांनी आग्रह धरला.

iv. परंतु राष्ट्रीय सभेने त्यास विरोध केला, त्यामुळे वेव्हेल योजना यशस्वी होऊ शकली नाही.

Q.5

पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

9

1 ब्रिटिशांनी भारताला स्वातंत्र्य देण्याचा दृष्टीने पावले का उचलली.

- Ans** i. दुसऱ्या महायुद्धाच्या काळात भारतीय स्वातंत्र्य लढा व्यापक झाला होता.
ii. भारताचा स्वातंत्र्याच्या मागणीवर जोर वाढत होता.
iii. त्यांची गंभीर दखल घेणे आवश्यक आहे याची ब्रिटिश राज्यकर्त्यांनी जाणीव झाली.
iv. त्यादृष्टीने भारताला स्वातंत्र्य देण्यासाठी ब्रिटिश सरकार विविध योजना तयार करू लागले.

2 माऊंटबॅटन योजने विषयी माहिती लिहा.

- Ans** i. इंग्लंडचे प्रंतप्रधान अॅटली यांनी जून 1948 पूर्वी इंग्लंड भारतावरील आपली सत्ता सोडून देईल असे घोषित केले.
ii. भारतातील सत्तांतराच्या पार्श्वभूमीवरील लॉर्ड माऊंटबॅटन यांची भारताचे व्हाईसरॉय म्हणून नियुक्ती केली गेली.
iii. लॉर्ड माऊंटबॅटन यांनी भारतातील प्रमुख नेत्या सोबत विचारविनिमय केला. त्यानंतर भारत व पाकिस्तान या दोन स्वतंत्र राष्ट्रांची निर्मिती करण्याची योजना त्यांनी तयार केली.

3 16 ऑगस्ट हा दिवस प्रत्यक्ष कृतिदिन म्हणून पाळण्याचे मुस्लीम लीगने का जाहीर केले. त्याचे कोणते परिणाम झाले.

- Ans** i. पाकिस्तानची मागणी पूर्ण होत नसल्याचे पाहून मुस्लीम लीगने प्रत्यक्ष कृती दिन करण्याचे ठरवले.
ii. त्यानुसार 16 ऑगस्ट 1946 हा दिवस प्रत्यक्ष कृतिदिन म्हणून पाळण्याचे मुस्लीम लीगने जाहीर केले.
iii. या दिवशी मुस्लीम लीगच्या अनुयायांनी हिंसक मार्गाचा अवलंब केला.
iv. देशामध्ये विविध ठिकाणी हिंदू मुस्लीम दंगली झाल्या.
v. बंगाल प्रांतात नोआखाली येथे भीषण कत्तली झाल्या.

